

**MOPROFESARA MS MAKHANYA, HLOGO LE
MOTLATŠAMOTŠHANSELIRI
YUNIBESITHI YA AFRIKA BORWA
GO REELA LESWA MEAGO YE MERARO
ZK MATTHEWS GREAT HALL
21 AGOSTOSE 2019**

Moswaramarapo, lesolo la sebjalebja la Dikgahlego tša Afrika le hweditše motheo wa lona ka go hlomeng ga *South African Native National Congress* (SANNC), gomme ka morago ya bitšwa ANC, ka 1912.

Ke gatelela “sebjalebja”, ka gobane lesolo la dikgahlego tša Afrika ka khonthinenteng ya Afrika, la go lokolla Afrika le batho ba yona, le na le histori ye telele yeo e dirilego gore batho ba bantši ba hlokofale ka nakong ya ntwagaahlanong le go šwahlela ga bokoloniale.

Le thomišitšwe, la mathomo maemong a bosetšhaba le go obamela mellwane yeo e hlomilwego ka Khonferentsheng ya Berlin ya 1884-5, go se go ye kae la fetoga la sebopego sa tšwetšopele ya botee bja MaAfrika. Ga se la akaretšwa fela dikgokagano tša tlhabollo ka gare le gareng ga bao ba lego ka khonthinenteng. Le ile la akaretša gape bao ba lego ba botšo bja Seafrika.

Ke ka lebaka le fao WEB Du Bois a ilego a thomiša masolo a go hloma lesolo la botee bja MaAfrika, leo mathomong le ilego la etwa pele ke MaAmerika a MaAfrika, go fihla ka Khonferentsheng ya Manchester ka 1945, yeo e bego e rulagantšwe ke Kwame Nkrumah le George Padmore, ge go be go na le phetogelo ya lesolo le go ya ka diatleng tša bao ba lego ka khonthinenteng ya Afrika.

Re laelwa gore Khonferentshe ya Manchester e swerwe ngwaga ka morago ga 1944 ge go be go hlongwa Lliki ya Bafsa ya ANC, gomme gareng ga bahlomi ba Lliki ye go na le Anton Lembede, Nelson Mandela, Oliver Tambo, Ashby Mda le Walter Sisulu.

Ka ge boramolao ba re, ga go kwagale gabotse go gatelela gore go hlongwa ga Lliki ya Bafsa ya ANC e bile nako ye bohlokwa ka go mokgwa ka kakaretšo wo o bego o šomišwa ke ANC go fihla ka lebaka leo – re tlogela megwanto ya boipelaetšo go ya go ya ditšhupetšo.

Go dira gore Afrika e se hlwe e le ya Bolokoniale

Moswaramarapo, ke hlalošitše histori ye kopana ye ka maikemišetšo a go amanya moletlo wa lehono le maemo a a histori ao a bego a se a bonwa peleng. E bile ka mo ditiragalong tše di bego di tšwelela ka historing ya ntwana ya go lwela tokologo fao e lego gore dinyakwa tša

gore khonthinente ya Afrika e se hlwe e le ya bokoloniale di ilego tša hlangwa gona.

Seo phetogo ya 1944 e se dirilego, le seo khuetšothwii ya Lembede e bilego le yona, e bile go tsebagatša bonyane dikokwane tše pedi tšeo di ka bego di ile tša fokola go fihla ka nako yeo.

Sa mathomo e bile go amantšha dintwa tša go lwela tokologo mo gae le ntwā yeo e lwago ka kakaretšo ke MaAfrika ka khonthinenteng ka moka le, ka nnete, lefaseng ka bophara. Se ke ntwā ya go lwela tokologo. Lembede ka fao e be e se fela Molweladikgahlego tša Botee bja Afrika ge re hlaloša lereo le ka kakaretšo, gape e be e le molweladikgahlego tša boditšhabatšhaba.

Sa bobedi, Lembede o gateletše tlhokego ya gore MaAfrika ka bobona ba itokolle go go reta Yuropa ba se na le boitshepo le go thoma go ikgantšha ka histori ya bona le seng sa bona, e lego seo Ngugi wa Thiongo a ka se bitšago go lokolla monagano go kgatelelo ya bokoloniale.¹

Ke ka kwešišo yeo fao e lego gore moletlo wa lehono o amana le histori ya go lokolla khonthinente ya Afrika go bokoloniale – e lego

¹ Ngũgĩ wa Thiong’o. 1986. *Decolonising the mind: the politics of language in African literature*. London: James Currey.

protšeke yeo rena ka mo Yunibesithing ya Afrika Borwa le, ka nnete, ka diyunibesithing tše dingwe ka mo nageng, re e dirago ka mahlakoreng a yona ka moka.

Bangwadi ba bantši ba laeditše ka fao, kgale ka morago ga ge folaga ye mpsha ya go šupa boipušo e emišeditšwe godimo, dinaga tše ntši ka khonthinenteng di tšwetšego pele go ba dinaga tša bokoloniale. Mongwadi wa mathomo wa go bolela ka seemo se e bile Kwame Nkrumah ka boyena, yo a ilego a bitša seemo se bjalo ka tšhomišo ya bokoloniale go gatelela dinaga tše di hlabologago ka morago ga ge di tšwele ka bolonialeng. Bangwadi ba bangwe le balweladitokelo tša MaAfrika ba ile ba aga go ditumelo tša Nkrumah.

Ye nngwe ya go ikepela gabjale ga seemo sa tšhomišo ya bokoloniale go gatelela dinaga tše di hlabologago, ka ge Nkrumah a e bitša bjalo, goba go ba naga ya bokoloniale, ka ge e tšwetšwa pele ke borateori ba lehono bao ba thekgago kgopolo ya go lokolla dinaga go bokoloniale, ke lefapha la sebopego sa tsebo yeo e tšweletšwago ke diyunibesithi.

Ga se fela gore tsebo ye e tšweletšwago ke diyunibesithi tša rena e sa theilwe go Dithutamahlale tša tlhago le setlogo tša ba Dinaga tša Leboa, sešupo seo se sepelago le tšweletšo ya tsebo yeo go e fetiša go tšwago Dinageng tša Leboa ka mekgwa ya tšona.

Ka seemong sa rena, bjalo ka Afrika Borwa, tsebo ya mohuta wo ke mašaledi a bokoloniale le a kgethologanyo. Ka fao, ke selo seo se kwagalago gore ge re tšwela pele, e sego fela bjalo ka yunibesithi, eupša bjalo ka naga ka moka, re tloše mašaledi a bokoloniale le a kgethologanyo mo go rena, re swanetše go rarolla bothata bja kemelo. Mo lebakeng le, kemelo yeo e tieletše ka mokgwa wa, gareng ga tše dingwe tše ntši, maina a meago, a diholo le a diphapoši tša bofahloši.

Moswaramarapo, re kgethile tyselana ya go reela leswa meago ya rena, re tseba gabotse kudu ebile re na le kwešišo ye e tletšego ya gore taba ye e hlohla dingangišano tše kgolo ebile e na le tlhohlo ya maikutlo kudu. Eupša le tokologo le yona e bjalo. Ga e ke e le bose.

Eupša, naa ke metheo efe yeo e laolago mokgwa wa rena wa go reela leswa meago ya rena?

Go dira dimonyumente

Gore ke swantšhe le melaetša ya ka, ntumeleleng ke bušeletšeng karolo ya seo ke ile ka se bolela kgwedi ye e fetilego, ge re be re reela leswa Kantoru ya rena ya Selete ka KwaZulu-Natal, ka Durban, go ba Smiso Nkwanyana Building.

Ke ile ka bolela ka Simanga Kumalo, yo a bonago go reela mafelo leswa e le go dira dimonyumente. Ka seo, o re monyumente ke “go hlama diswantšho tša go kgomiwa, maswao le dihlwadieme, go reela mebila maina, go hlama dithalwa ka go šomiša maina a baetapele bao ba ikgethilego, bao ba tsentšego letsogo go tliša seemo sa temokrasi, gore batho ba kgone go lota segopotšo sa histori ya toropokgolo le maemo a sepoliti ao toropokgolo yeo e itemogetšego ona”.²

Naa tšeo ka moka ke go dira dimonyumente?

Ke tla kwana le seo, le ge kgopolo ya Kumalo e le mohola, e sa na le mellwane. Bofokodi bjo bogolo ka kgopolong ya gagwe ke gore o fokotša mohola wa go reela ditoropokgolo, mebila le meago maina go no ba fela “go lota dikgopotšo tše itšego”.

Go rena, go reela leswa meago go mabapi le go hloma setheo se seswa. Bjang, motho a ka botšiša?

Go dira dimonyumente ka UNISA: Ka fao re go kwešišago le go go swara ka gona

² R Simanga Kumalo. 2014. Monumentalization and the renaming of street names in the city of Durban (Ethekwini) as a contested terrain between politics and religion. *New Contree* 70: 219-250.

Gore re kgone go kwešiša gabotse gore ke ka lebaka la eng re swanetše go reela leswa ye mengwe ya meago ya rena, a re lebeleleng fao re tšwago gona bjalo ka naga, eupša kudukudu, bjalo ka yunibesithi.

Ge re keteka mengwaga ye 146 ya go ba gona ga Yunibesithi ya Afrika Borwa, re swere mašaledi ao a hlakanego a dibaka le a go beela batho ba bangwe thoko. Ya rena ke histori ya go dira gore “dibaka tše di lekanago” di hwetšwe ke batho bao ba šomago, bao ba kgwethilego go tšwetša pele mešomo ya bona le go kaonafatša maphelo a bona.

Ka go le lengwe, histori yona yeo bjalo ka yunibesithi ga e na le ditumišo fela. Go bolela nnete, ba bantši ba tla dumelelana le nna gore ka gare ga seemo sa dibaka tše di lekanago go na le sehlongwa seo se ikepetšego go monyetla wa bokoloniale.

Ke bolela se bjalo ka yo mongwe wa bafahloši ba mathomo ba bathobaso ka mo sehlongweng se, ka go Lefapha la Maleme a Seafrika le, gannyane ka go Fakhalethi ya tša Thutosedumedi, yo a sa gopolago gabotse kudu gore ba be ba se bantši ka mo sehlongweng se.

Go rena, ka fao, go dira dimonyumente go mabapi le dilo tše pedi. Sa mathomo, go mabapi le go rarolla leswa tlhokego ya toka ya nako ye e fetilego le go tsenya legatong la yona boikgafo bja rena ka moka bja gore re ka se tsoge re bušeditše mokgwa ofe goba ofe wa tlhokego ya tona, e ka ba ka tsela efe goba efe. Ka go realo, kgato ya go reela leswa meago, goba karolo efe goba efe ya moago, e šišinya gore histori ya yona e ka be e theilwe go tiro ya tlhokego ya toka kgahlanong le karolo e tee ya setšhaba, mola e rata le go tšwetša pele histori ya karolo ye nngwe ya setšhaba.

Ka go reela leswa meago ye ka ba bangwe ba batho bao maphelo a bona a laeditšego ntwaga ya go lwela kakaretšo ya bohle, re bega gore ya rena e tla ba yunibesithi ye e nyakago gore mabati a yona a bulelwe batho ka moka, go sa lebelelwe morafe wa bona, maemo a setšhabeng, bong goba sedumedi.

Lebaka la bobedi la gore goreng re kgethile a mangwe a maina ao mo lebakeng le a tšwelelago ka go reeleng leswa ga ye mengwe ya meago ya rena, ke gore re ka, bjalo ka setšhaba sa yunibesithi, thoma go ipea ka gare ga histori ya naga ye.

Ke tumelo ya rena ye e tiilego ya gore mokgwa wo wa moragorago o tla, ka moragonyana, feletša ka setšhaba seo se itswalanyago le

yunibesithi, ebile se sa e bone le go e tšea fela bjalo ka lefelo leo le sa fihlelelwego ke batho.

Ge re reela leswa meago ya rena, ga re bolele gore bao maina a bona a bego a le mo meagong ye mengwaga ye mentši ga se ba tsenya letsogo go seo Yunibesithi ya Afrika Borwa e bilego sona. Go bolela nnete, setsopolwa sa go tšwa ka pukung ya Moprofesara Andrew Manson ye e bitšwago, *Unisa 1873 – 2018: The making of a distance learning university*,³ se šišinya gore ka moka ga bona ba tsentše letsogo go seo UNISA e bilego sona.

Ka mo pukung ye, Manson o bolela ka fao batlatšabatšhanseliri ba nakong ye e fetilego ba bile le bobedi maatla le mafokodi. O tšwela pele go bolela gore yunibesithi, go swana le dihlongwa ka moka tša thuto ka mo nageng, ka nako yeo, di ile tša ikhwetša di gapeletšega go tsenya tirišong melawana le ditiro tša kgethologanyo, le ge e le gore di be di ka nyaka go dira ka mokgwa wo o fapanego. Yeo ke histori ya dithulano le ye bohloko ya yunibesithi ye.

Anton Lembede

Ka ge ke laeditše peleng, ya rena ke histori ya go bula mabati, mola ka go le lengwe e a tswalela kudu. Ke histori ya go amogela Lembede bjalo ka moithuti wa go ithutela dikgrata tša gagwe tša mathomo,

³ Manson, A. 2018. *Unisa 1873-2018: The making of a distance learning university*. Pretoria, Unisa Press.

gomme ye nngwe go tšona e bile kgrata ya tša molao ya LLB, gomme o ile a tšwela pele go phetha dithuto tša gagwe tša mastase ka 1945, ka thesis ya gagwe yeo e bego e bitšwa, *The conception of God as expounded by, or as it emerges from the writings of philosophers - from Descartes to the present day (Seswantšho sa Modimo ka ge se hlalošwa ke, goba ka ge se tšwelela go mangwalo a difilosofa – go tloga go Descartes go fihla lehono)*. Yeo e be e le ka nako yeo diyunibesithi tša rena di bego di bile di sa ba dumelele go gatela pele go fihla le go phetha dithuto tša bona tša dikgrata tša ka godingwana.

Le ge go le bjale, Lembede a ka be a tshwentšwe ke taba ya gore bafahloši ba gagwe e be e le ba bathobašweu ebile e le banna fela; ka go realo, ba sa mo fe sebaka sa go hlagiša maikutlo a gagwe ka botlalo ka fao a bego a nyaka ka gona. Ke nagana gore, ka nnete o be a ka se ngwale thesisi ka Descartes, ge nkabe a bile le kgetho, nkabe a beile motheo wa mathomong wa filosofi ya Seafrika goba wa Thutasedumedi ya Bathobaso, ka ge bjale re di tseba.

Kwešišo le go tsebagatša Winnie Madikizela-Mandela

Moswaramarapo, sephetho sa rena sa go lokolla diyunibesithi tša rena go bokoloniale, go akaretšwa go rarolla go ba gona ga dikemelo go swana le go reela leswa meago, go hweditše tlhohleletšo go tšwa go masolo a baithuti a *#RhodesMustFall* le *#FeesMustFall*.

E bile ka masolo a fao baithuti ba ilego ba thoma go ipiletša go dikgopolo tša Lembede, Frantz Fanon, Steve Biko, Ngugi wa Thiongo le ba bangwe ba bantši, tšeo di re kgopetšego gore re itebanye le nako ye bohloko ye e fetilego gomme re thome go ba le diyunibesithi tša Seafrika, e sego fela diyunibesithi ka Afrika.

Sepheho seo se tšerwego ke baithuti go tšwetša pele megwanto ya go lwela tokologo se ile sa hlohla moya wo o dirilego gore Mama Winnie Madikizela-Mandela a tšwelele, mosadi yo mofsa, yo a bego a ganetšwa ka sebaka sa go ba mma yo a tlwaelegilego go bana ba gagwe.

Bjalo ka mma yo mofsa, go be go šetše go na le dika tšeo di laeditšego gore o be a na le nepišo le kgotlelelo. Yo e be e le kokwane ya kholofelo ya bathobaso, modirelaleago wa mathomo wa mothomoso ka nako yeo bathobaso, le basadi ba bathobaso kudukudu, ba be ba ganetšwa ka menyetla gomme ba swanetše go ba fela “barwaledi ba dikgong le bagi ba meetse”.

Ka nako yeo, ge basadi ba bathobaso ba be ba dumelelwa fela go ba bašomi ba ka malapeng le bašomi ba dipolaseng, Mama Winnie Madikizela-Mandela o ile a thulana le mekgwa yeo e

kgethologanyago basadi a fetoga modirelaleago wa mathomo wa mothomoso ka mo nageng.

Eupša se ga se ya ba kgethologanyo ya mathomo yeo Mama Winnie Madikizela-Mandela a ilego a thulana le yona. A ka be a ile a kgetha “marutho” a go ba leloko la legoro la godingwana leo le bago le menyetla la bašomi la bathobaso ka nako yeo. Ke efoga lereo le la legoro la bogareng ka maikemišetšo ka gobane ke maaka gore bathobaso ba ka fetoga maloko a legoro la bogareng, ka seemong sa kgale, ka fase ga kgethologanyo. Mama Winnie Madikizela-Mandela o ganne melaba ya menyetla yeo.

Sebakeng seo, o ile a kgetha tsela ye boima ya go ba, ka ge Walter Rodney a ile a bolela mo mengwageng ye e latelago ka seemong seo se fapanego, “fase le batho ba gagwe”.⁴ Woo e bile moya wo o sa fenywego wa Mama Winnie Madikizela-Mandela ge a thulane le go romelwa botšhabelo ka Brandfort, ka go hlohleletša setšhaba fao gore se agele bahloki sekolo sa bomapimpane le kliniki.

Bohloko bjo boima bjo Mama Winnie Madikizela-Mandela a ilego a bo kgotlelela kudu ke ge a ile a tšea matšatši a 491 ka kgolegong, gomme bontši bja ona o a tšere a beilwe fao a lego noši.⁵ Le motho

⁴ Rodney, W. 2019[1969]. *The groundings with my brothers*. London: Verso.

⁵ Madikizela-Mandela, W. 2014. *491 Days: prisoner number 1323/69*. Athens (Ohio): Ohio University Press.

wa pelo ye thata kudu a ka se kgotlelele ge a bala ka ga bošoro bjo bo bego bo dirwa go mosadi yo wa pelonolo.

Mošomo le boikgafo tša gagwe tšeo di tšwetšego pele ka nakong ya dikgaruru tša 1976 le kwelobohloko ya go se fetoge go batho ba gagwe, go fihla a hlokofala, di tloga di ngwadilwe ka botlalo gomme di swanetše go hwetša šedi ye kgolo ya dirutegi le ya babegi ba ditaba.

Ke ka lebaka le fao, bjalo ka sehlongwa, re nyakago go tumiša le go keteka leina la gagwe mo melokong ye mentši ye e tlogo.

Eupša, naa ke ka lebaka la eng re reela meago ya rena ye mebedi ka Lembede (e lego wa bokgobapuku) le Mama Winnie Madikizela-Mandela (e lego moagomogolo, wo o lego wa dikgoro tša dithuto)?

Tihalošo ya Lembede le Madikizela-Mandela

Go bonyane bjo ke bo hlalošitšego ka ga bagale ba ba babedi ba ntwaga ya rena ya go lwela tokologo le, ka nnete, ka gobane ga go kgonagale go dira toka go tšeo ba re tlogeletšego tšona ka metsotso ya ka fase ga ye masometharo, go swanetše go ba nyanyeng gore go na le dikokwane tše mmalwa tšeo di tlogago di bonagala kudu ka ga bona.

Kokwane ya mathomo mabapi le bobedi Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ke gore ba be ba rata thuto le go bona bohlokwa bja yona. Ba ile ba thulana le mekgwa ya kgethologanyo, ba rutega ka nako yeo bathobaso ba be ba ganetšwa le go hlohleletšwa kudu go hwetša thuto, re sa bolele ka thuto ya godingwana.

Ka go keteka maina bona ka go a bea meagong, re nyaka go tiišetša kamano magareng ga balwelatokologo ba le dintwa tša go lwela phihlelelo ya thuto ka bafsa ka moka ba naga ye.

Kokwane ya bobedi ye e tšwelelago, yeo ke šetšego ke boletše ka ga yona, ke gore Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ba ile ba ganetša kgoketšo yeo bašomi ba legoro la godingwana e nago le yona, yeo e ka bego e ba dirile gore ba hlokomologe seemo sa batho ba bona gomme ba itebelela ba nnoši le ba malapa a bona. Go bolela nnete, seo se tlile ka moputso o mogolo le o bohloko. Re mo re lego gona bjalo ka batho ka lebaka la go se ikhole ga bona le go itima tše ntši. Ka nnete ba tloga ba swanetšwe ke tlhomphe go tšwa go rena bjalo ka setšhaba.

Kokwane ya boraro yeo ke nyakago go e bontšha yeo e laetšago semelo sa Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ke gore ba šomišetše thuto ya bona go tšweletša boikgopodišišo bja batho ba

bona. Lengwalo leo le tumilego mo lebakeng le leo le ngwadilwego ke mophologi wa polaokabontši ya majuta a le ngwalela morutiši, Haim Ginott, le fa kakaretšo ya seemo sa boikgopodišišo seo se tšerwego ke Lembede le Mama Winnie. Le balega ka tsela ye:

Thobela Morutiši,

Ke nna mophologi wa kampa ya botšhabelo. Mahlo a ka a bone seo motho a sego a swanela go se bona: mafelo a digase ao a agilwego ke dientšeneere tše di rutegilego, bana ba fiwa mpholo ke dingaka tšeo di rutegilego, masea a bolawa ke baaki bao ba hlahlilwego, basadi le masea ba thuntšhwa le go tšhungwa ke baithuti bao ba phethilego dithuto tša sekolo seo se phagamego le tša kholetšheng. Ka fao, ke na le pelaelo go thuto.

Kgopelo ya ka ke gore:

Thuša baithuti ba gago go ba batho. Maitapišo a gago ga se a swanela go tšweletša makgema ao a rutegilego, digaswi tšeo di nago le bokgoni, di-Eichmans tše di rutegilego. Go bala, go ngwala, le dipalo di bohlokwa fela ge e le gore di dira gore bana ba rena e be batho.⁶

⁶ Anonymous holocaust survivor, quoted in Ginott, HG. 1972. *Teacher and child: a book for parents and teacher*. London: Macmillan

Seo se laetšwago ka mo lengwaleong le, le go ba maleba ga lona go rena lehono, ke gore tsebo le go nyaka go ba batho ga se tša swanela go aroganywa le gatee. Tsebo, le ka fao thuto, e maleba le go ba bohlokwa fela ge e le gore e re dira gore re be batho. Mabapi le naga ya rena, ka lebaka la histori ya yona ye bohloko, fao “bosenyi kgahlanong le batho” bo bego bo le molaong ebile bo phethagatšwa, thuto e swanetše go dirišwa go re dira batho ka leswa. Ka ge Steve Biko a boletše, ntwaga kgahlanong le kgethologanyo mafelelong e be e ikemišeditše “go fa Afrika Borwa mpho ye kgolo kudu ye e kgonagalago – seemo sa botho kudu”.⁷

Ke kholofelo ya rena gore maina a a mabedi a tla re thuša go fa, baithuti ba rena, kwešišo ye e tseneletšego ya thuto le ka fao e swanetšego go šomišwa go tšwetša pele batho.

Moprosesara Nkoana Simon Radipere

Ebile lerato la thuto, go thulana le ditiro tša kgethologanyo le go ikgafa go batho ba bona, tšeo Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ba bilego le tšona le go di laetša, tšeo di hlohleleditšego Moprosesara Nkoana Simon Radipere wa rena. Serutegi sa Mofsa seo se bego se ikgafile, seo, go swana le Lembede, a tlogetšego bophelo bja gagwe pele ga nako ya gagwe.

⁷ Biko, S. 1978. *I write what I like*. Oxford, Heinemann Educational Publishers.

Go bala ka boripana ga mošomo wa dithuto tša Moprofesara Radipere go laetša gore ye nngwe ya mafapha ao a bego a a nepišitše e bile kamantšho gareng ga tlhohleletšo le mošomo wa kgwebo, kudukudu dikgwebopotlana.

Nepišo ye e bohlokwa, e šišinya gore go šoma kudu go bohlokwa ge e le gore re nyaka go atlega go fetoša seemo sa naga ya rena.

Seo gape se tšwelelago mošomong wa Moprofesara Radipere, ke pelaelo ya gagwe ye e tseneletšego ya maemo a dipolotiki tša setšhaba le maemo a ekonomi ya setšhaba ao beng ba dikgwebopotlana ba šomago ka go ona. Lefapha le, go swana le ka fao le bego le le ka gona, ke leo le tiilego kudu e bile le ikgafilego go thekga naga, ka ge le se na le maikemišetšo a go romela ditšweletšwa ka ntle. Le ge go le bjale, le lebane le mathata a mantši, fao melawana go bonalago e hlokometše kudu dinyakwa le letšhogo la dikhamphani tše kgolo tše di tšwago dinageng tša ka ntle.

Naga ye e tla šoma gabotse go obamela mošomo wa batho ba go swana le Radipere, ka go tšea matsapa a go kaonafatša lekala la dikgwebopotlana le go thekga bahlomi ba dikgwebo bao ba sa tlogo, bao ba nyakago go tsenya letsogo ka mmakgonthe go kgolo ya ekonomi ya naga ye.

Segopotšo se sa boripana sa bophelo bja Moprofesara Radipere se tla ka nako yeo naga ya rena e lego dithulanong. Bafsa ba kgopelwa go ekiša go šoma kudu le boikgafo bjo Moprofesara Radipere a bo bontšhitšego. O laeditše go se ikhole ka go hlahla banyakišiši bao ba sa thomago le go fana ka nako ya gagwe go se thuše fela bao ba lego ka lefapheng la dithuto tša gagwe, e lego la Bohlomi bja dikgwebo, eupša o thušitše dikholetšhe tša mehutahuta.

Re kopana gape ka nako yeo, bjalo ka yunibesithi, re nyakago go ba le diprofesara tše ntši tša bathobaso ka kholetšheng yeo Radipere e bego e le leloko la yona – ya Dithutamahlale tša Ekonomi le Bolaodi. Thekgo ya bafsa ba dirutegi bao ba sa tšwelelago le bao ba ikgafilego le go ba hlatloša ka moragonyana, ka ge ba na le bokgoni, go tla re thuša go fihlelela nepo ya rena ya go fetošā yunibesithi ye go ba lefelo leo batho ka moka ba ikwago ba amogelegile go lona le go hlohleletšwa go šoma kudu.

La gagwe e be e le lerato la go se tekateke leo le dirilego gore a tle go šoma le ge a be a sa ikwe gabotse, ka maswabi o ile a wa a hlokofala botsenong bja moago wo kholetšhe ya gagwe e lego go ona.

Re holofela gore mohlala wo o tla šoma bjalo ka mohlala go ba bantši bao ba nyakago ebile ba nago le bokgoni bja go fihlelela le go feta maemong ao a bego a a fihleletše.

Bjalo ka mafetšo

Moswaramarapo, ke maikutlo le kholofelo ya rena gore kgato ye re e tšeago lehono e tla tlaleletša go tše ntši tše re swanetšego go di tšea re lebile go yunibesithi ya Afrika ye e fetošitšwego ka go direla batho. Re tlo šomiša mekgwa ye mentši go tliša diphetogo yeo e akaretšago:

- go fetoša teori ya tsebo, tsebo le thuto
- go fetoša setlwaedi sa yunibesithi ye – seo go reela meago maina go welago ka go sona – ge re šomela go tsenya maswao a maswa
- go gopodišiša leswa ka ga ditshepedišo le melawana
- go gopodišiša leswa ka ga bolaodi, boetapele le taolo
- go tšwetša pele ngangišano mabapi le phetogo

Re rata go leboga ba lapa la Anton Lembede, la Mama Winnie Madikizela-Mandela le la Moprofesara Radipere, ge ba re dumeletše go bea maina a ba malapa a bona meagong. Re a leboga ge le ba file rena. Re tla re, ka moragonyana, ra katološa go šomiša maina a bona go setšhaba, go khonthinente le go lefase.

Ke a leboga!